

נהמרת יצחק

בסייעתא דשמיא | ואתחנן תשפ"ב | גליון מס' 155

פרפראות

העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבד תאבדון

מהר מעל הארץ, (ד' כ"ו).

הנה טעמי המקרא על פסוק זה הם, תלישא קטנה

קדמא ואזלא מונח רביעי מונח זרקא סגול. <<<

ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמור.

משה רבינו פתח חלק זה של התוכחה שמסר לבני ישראל לפני מותו, כשאמר להם **שואתחנן אל ה' וגו'**, שסיפר איך שהתפלל שהקב"ה יתיר לו ליכנס לארץ ישראל וכו', ולכאורה צריך ביאור מאי קא משמע לן בזה שהתפלל.

א

איתא בגמרא ברכות (ל"ב.), דרש רבי שמלאי, לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל, מנלן משה, דכתיב **ואתחנן אל ה' בעת ההיא**, וכתיב **ה' אלקים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך**, וכתיב בתרייה **אעברה נא ואראה את הארץ הטובה וגו'**, ע"כ.

ומבואר שמפרשה זו לומדים הלכות תפילה, שסדר התפילה היא איך שמשה רבינו התפלל, וכן איתא עוד שם (ברכות ל:), כמה ישהה בין תפלה לתפלה וכו' מאן דאמר כדי שתתחונן דעתו עליו, דכתיב **ואתחנן אל ה'**, עיין שם¹.

(ובדרך רמז אפשר לומר שזה מרומז גם בטעמי המקרא של **ואתחנן אל ה'**, שהטעם הוא אתחנתא, פירוש ששיעור אתחנתא בין תפילה לתפילה הוא **ואתחנן**).

ב

איתא בברכות (ל"ג:), ההוא דנחית קמיה דר' חנינא, אמר הא"ל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעוז והיראי החזק והאמיץ והודאי והנכבד, המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה סיימתניהו לכולהו שבחי דמרך, למה לי כולי האי, (פירוש דאף שאמר כל הני שבחי, אי אפשר לומר כל שבחיו של מקום²), בין כך לא תוכל לומר כל שבחיו, אן הני תלת דאמרינן, אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא, (פירש רש"י, הא"ל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקה שוחד), ואתא אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה, (פירש רש"י כשהתפלל עזרא על מעל הגולה בספר עזרא), לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת, משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו, ע"כ.

ומבואר שאין אומרים רק שלושה שבחים אלו, של הגדול הגיבור והנורא, ובפשטות משמע דהשתא מכיון שיכולים לומר שבחים אלו, אם כן בוודאי צריך לאמרם, ואם כן צריך לומר שגם בתפילה זו של **ואתחנן** אמר משה להנך שלושה שבחים, ודו"ק.

והנה לא מצינו להדיא שכתוב שלושה שבחים אלו (הגדול הגיבור והנורא) בפרשה כאן, רק לקמן בפרשת עקב, ולכאורה צריך ביאור אמאי לא הזכירם.

והיה אפשר לומר שבעצם מרומז שלושה שבחים אלו במה שאמר משה,

(1) ולכאו' הרי משה התפלל תקט"ו תפילות, ובפשטות שהה בין תפילה לתפילה שיעור זה של ואתחנן, ודו"ק.

(2) [ואע"ג שיש כאן י' לשונות של שבה, מ"מ אין כאן כולי שבחי, ודו"ק].

אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך, פירוש **את גדלך** יש לומר שזה הגדול, ו**את ידך החזקה** יש לומר שזה הגיבור, דיד חזקה היינו מידת הגבורה כידוע, והא דכתיב **אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך** יש לומר זה הנורא, כנגד מידת התפארת³.

אכן לכאורה זה אינו (אף שאמת נכון הדבר שזה מרמז על ענינים אלו), דהא אנו ילפינן סדר תפילת עמידה מסדר תפילת משה, סדר תפילת העמידה, שקודם שישאל צרכיו צריך לסדר שבחו של מקום, והנה סידור שבחו היינו שלוש ראשונות, מגן אברהם (אבות), מחיה מתים (גבורות), והא"ל הקדוש (קדושות), ולכאורה הן הן שלוש תפילות אלו, של **את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל וכו'**, וכן כתב רש"י במסכת עבודה זרה (ז:), וזה לשוננו, יסדר אדם שבחו של הקב"ה, שלש ברכות ראשונות, אבות גבורות וקדושת השם, שאין בהן תפלה אלא שבה, ואחר כך בשאר ברכות, יש דברי תחנה ותפלה, ע"כ.

וכן כתב להדיא כאן בבעל הטורים, וזה לשוננו, **את גדלך**, זה הא"ל הגדול, ו**את ידך החזקה**, זה אתה גבור, **אשר מי אל בשמים**, כנגד אתה קדוש, ע"כ, ובהמשך פירש, **אעברה נא**, אל ישאל אדם צרכיו בשלש ראשונות, ע"כ.

ולכאורה היינו שצרכיו של משה היו **אעברה נא** וגו'.

והנה מסדר התפילה הוא שצריך לומר שלוש אחרונות, שהן כאילו קיבל פרס מרבו, ולכאורה יש לומר שגם הן מרומזים בפרשה זו.

ונראה שבאמת מרומזים במה שאמר משה, **את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן הנה הטוב הזה והלבנון**, ומה שאמר **את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן** זה כנגד ארץ ישראל שזה כנגד העבודה, ברכת רצה, ומה שאמר **הנה הטוב הזה** זה כנגד ברכת ההודאה, ומשום הכי אמר **הטוב הזה** דייקא, ומה שאמר **הלבנון** הוא כנגד ברכת השלום, שהרי בית המקדש נקרא לבנון שמלבין עוונותיהם של ישראל, ודו"ק.

ג

אכן מה שצריך ביאור לפי זה הוא, אמאי באמת לא קאמר משה שלושה שבחים אלו, של הגדול הגיבור והנורא, ורק אמר הגדול לחוה, לכאורה אם אפשר לומר שבחים אלו, הרי צריך לאמרם, וצריך ביאור.

והנה נראה לבאר בהקדם, דצריך ביאור אמאי באמת אי אפשר לומר עוד שבחים, (ובפרט שהיו שם עשרה בחינות של שבה, כנזכר), דיש פעמים שאנו אומרים עשרה לשונות של שבה והודיה להקב"ה, כגון בישתבח שמך לעד מלכינו וכו', וכן בנשמת כל חי, ובברכת הלל, ואמאי אסור להוסיף על אותם שלושה, וצריך ביאור.

אכן נראה דשאני סידר השבח של תפילת שמונה עשרה, דהנה בעצם סדר העמידה יש סדר של תפילה שעומד ומתחנן לפני המקום, רק יש דין שלפני שעומד ומבקש שצריך לסדר שבחו, והנה בשבח הזה של הקדמה

(3) שו"ר שכן פי' המהרש"א בע"ז (ז:).

לתפילה צריך להיות דווקא הנך שלושה לשונות.

והיינו דמה שאנו משבחים את המקום היינו לפי מה שאנו רואים הנהגתו בעולם כאן, ועל ידי הנהגתו אנו מכירים אותו יתברך, ומשום הכי יש לומר של הנהגה תמידית שתמיד רואים הנהגה זו, ומכאן זה אנו מבקשים, ובפרט שכל מה שאנו מבקשים העיקר הוא רק עבור כבודו יתברך שישפיע שפע מהעולמות העליונים ויתגלה כאן כבודו בעולם הזה, וכמו שהאריך בזה הנפש החיים בשער ב', ומשום הכי בתפילה כזו צריך שבח שרואים תמיד רואים הנהגה בעולם, ואף על גב שבוודאי יש עוד שבחים, אכן אין הם קבועים וקיימים.

ובפרט לפי מה שכתב בנפש החיים (שער ב' פרק י"ג), שמה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה סדר התפילה זה מחכמה העליונה על פי נבואה וכו', עיין שם.

והיינו שאם נתבונן בדבר נראה, שזה נוסח התפילה, הוא דבר נפלא ובלתי נתפס בשכל האנושי כלל, דהנה סדר התפילה שנקבע על ידי אנשי כנסת הגדולה בערך לפני כאלפיים וארבע מאות שנה, שימש, ועדיין משמש, לכל עם ישראל אנשים נשים וטף זקנים ונערים, בכל מצב שהוא בכל מקום בעולם בכל מיני גלויות ומקומות, ומכל מיני עדות, וכן בעתות בצרה או בשמחה וכו', וכן ישמש לעתיד, ואותו נוסח הוא טוב לכולם בכל מצב ובכל דרגה ודרגה, וזה דבר נורא למתבונן, שזו אותה תפילה שהיה בזמן בית שני, בכל זמנו בארבע מאות ועשרים שנותיו, ובזמן החורבן ובזמן התנאים, בארץ ישראל ובבבל ובכל הגלויות אלפי שנה, ובכל אחד ואחד מישראל, וזה דבר נפלא ביותר, שמראה על איך שסידור התפילה כתוב על ידי רוח הקודש, ששרתה על מאה ועשרים אנשי כנסת הגדולה ובהם כמה נביאים, ודו"ק היטיב.

והשתא מובן היטיב אמאי אי אפשר לומר בסדר תפילה זו רק שבחים שהם שייכים תמיד, מכיון שעצם התפילה היא דבר ששייך תמיד, ודו"ק.

ד

איתא ביומא (ס"ט): אמר רבי יהושע בן לוי, למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה, שהחזירו עטרה ליושנה, אתא משה אמר **האל הגדול הגבור והנורא**, אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו, (פירש רש"י, שראה שרי נבוכדנצר נכנסין להיכל ומריעים בו ככל רצונם), לא אמר נורא, (פירש רש"י, בפרשת הנה חנמאל כתיב **עושה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם האל הגדול והגבור ה' צבאות שמו**), אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו, לא אמר גבור, (פירש רש"י, בתפלתו בספרו), אתו אינהו (אנשי כנסת הגדולה), ואמרו אדרבה, זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של

הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות, (ומקשה הגמרא) ורבנן (ירמיהו ודניאל), היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה, (ולכאורה כנזכר, דכיון שאפשר לאמרם, צריך לאמרם), אמר רבי אלעזר מתוך שידועין בהקב"ה שאמתו הוא, (פירש רש"י, מסכים על האמת ושונא את השקר), לפיכך לא כיזבו בו, ע"כ.

ולכאורה אם כן שהקב"ה אמתו, תו מאי חזו אנשי כנסת הגדולה להחזיר עטרה ליושנה, וממה נפשך אם אפשר לאמרם, אם מה קא עבדי רבנן (ירמיהו ודניאל), ואם אי אפשר לאמרם אמרי החזירו אתו אנשי כנסת הגדולה.

ה

ונראה לבאר על פי יסוד שיסד לנו הגר"א, שכל הנהגתו של הקב"ה הם במידה מדודה, שאין הקב"ה מביא נסיון אלא אם כן יכול לעמוד בה, וכן אם יש גילוי גדול של השכינה כנגד יש נסיון שיכול חס וחלילה ליכשל בה, דזהו יסוד החיים בעולם הזה, שלכל אדם ולכל מצב יש בחירה לאדם או שיוכל לעשות הטוב או חלילה להיפך, ויש לו ציווי של ובחרת בחיים.

דהנה כתב הגר"א, דכששחטו אנשי כנסת הגדולה את היצרא דעבודה זרה (כמבואר ביומא ס"ט), אז הפסיק הנבואה מישראל, והיינו כנזכר, דכשיש נבואה הרי יש כאן גילוי שכינה גדול, שאין כדוגמתו, ששייך שאנשים שהולכים בינינו אומרים כה אמר ה', והדברים מתקיימים במילואם, (ולא סתם הבטחות), אכן אם יש גילוי כזה, יש גם כנגדו האפשרות ליכשל בעבירה שהוא כנגדו, וזה היצרא דעבודה זרה, ומכיון ששחטו הך יצרא דעבודה זרה, דעכשיו אין יצר שהוא שקול כנגד הך גילוי נורא של נבואה, ממילא נתבטלה הנבואה, ודו"ק.

והנה הנפקא מינה בעולם כשיש נבואה או כשאין נבואה, זה עולם אחר לגמרי, דכשיש נבואה הכל ברור ובהיר והולך הנהגת הקב"ה באור ישר, אכן כשאין נבואה דהנהגתו בעולם הוא באופן אחר, הנהגתו הוא באופן הסתר, ומבחינת אור חוזר וכו'.

ולפי זה מבואר שפיר אמאי ירמיהו ודניאל הפסיקו לומר הגיבור והנורא, מכיון שבזמנם עדיין היה נבואה בישראל ואז הנהגת הבורא יתברך שמו היה באופן גלוי, אם כן כל הנהגתו היה צריך להיות באופן גלוי, ואם אין רואים הנהגה זו של הגיבור והנורא, תו ליכא לאמרם, מפני שהקב"ה אמתו, דלפי מה שרואים שמנהיג את העולם כך צריך לומר.

אכן אנשי כנסת הגדולה כשתיקנו סדר העמידה ושמונה עשרה ברכות, זה היה אחר ששחטו את היצרא דעבודה זרה, ואם כן כבר היה הנהגה אחרת בעולם, שכבר הפסיקה הנבואה, ועכשיו הנהגתו של הבורא היא באופן אחר, שבאופן נסתר ובבחינת אחור.

פרפראות/המשך

שמור את יום השבת לקדשו, (ה' י"ב).

פירש רש"י, וזה לשונו, **שמור**, ובראשונות הוא אומר **זכור**, שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת נאמר, ובשמיעה אחת נשמעו, ע"כ, (והוא דרשת חז"ל בשבועות כ:).

והנה יש להסתפק במה שכתוב שזכור ושמור בדיבור אחד נאמר, האם קאי על כל מה שכתוב בפרשה זו, או אינו מדבר רק על פרט אחד בלבד, מה שכתוב לקדשו¹.

והנה מצינו פלוגתא בראשונים מה היה כתוב בלוחות השניות, דדעת רב שרירא גאון (ובנו רב האי גאון), משמע שעל הלוחות הראשונות היו כתובים הדברות הראשונות, ועל הלוחות השניות היו כתובים הדברות השניות, וזה לשונו, זכור

ובביאור הדבר נראה דהנה בפסוק לפני זה כתיב **ונושנתם**, ופירש רש"י וזה לשונו, רמז להם שישגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושנים שנה, כמנין **ונושנתם**, והוא הקדים והגלם לסוף שמונה מאות וחמשים, והקדים שתי שנים **לנושנתם**, כדי שלא יתקיים בהם **כי אבד תאבדון**, וזהו שנאמר, **וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלקינו**, צדקה עשה עמנו, שמהר להביאה ב' שנים לפני זמנה, ע"כ.

ונראה שזה מרומז כאן בהטעמים, תלישא קטנה, שהקב"ה מעיד באיזה אופן יהיה התלישא מן הארץ רק קטנה, ולא גדולה לעולם, אם קדמא ואזלא שהקב"ה יקדים מונח רביעי, שמה שבני ישראל רובצים בארץ ישראל, מונח זרקא, שיזרוק אותם, סגול, מארץ סגולה, והיינו שבפסוק זה בעצמו נרמז גם מה שהקב"ה יעשה צדקה עם עם ישראל, ודו"ק.

ואם אין רואים הנהגתו בגבורות ונוראות להדיא, לא היה אומרם, וכנזכר מפני שהקב"ה אמת.

והנה הנהגה זו שמשה רבינו נגזר עליו שלא ליכנס לארץ ישראל, ונמנע ממנו ליכנס מפני חלקו בחטא המרגלים (כמבואר לעיל פרשת דברים), וחלקו בחטא מי מריבה, ואף שהתפלל, אם כן אינו רואה גבורתו ונוראותו של הקב"ה, ומשום הכי לא הזכירם משה בתפילה זו דייקא, ודו"ק.

ז

ואפשר מטעם זה גם הזכיר משה ענין תפילתו עכשיו כשהוכיח לישראל על מעשיהם, ומפני שרצה להוכיחם שעל ידי מעשיהם הם גורמים גילוי הנהגתו בעולם, ואם הם חוטאים הם יכולים לגרום סילוק שכניה באופן מסוים מן העולם, ועד כדי כך שאין רואים גבורתו ונוראותו, שאפילו סדרי התפילה משתנים, והכל תלוי במעשיהם, ודו"ק.

והנה כשיש הנהגה כזו שפיר אפשר לראות גבורתו אף באופן שאינו ישר, ובזה שמאריך אף לרשעים רואים באופן חוזר שיש כאן מידת הגבורה, והנה כשכבשה אחת קיימת בין שבעים זאבים גם רואים באופן חוזר שיש כאן נוראותו של הקב"ה, והיינו שאף שאין רואים באופן ברור נוראותו וגבורתו, מכל מקום מכיון שהנהגתו עכשיו בעולם הוא באופן אחר, אם כן שפיר אפשר לראות מידות אלו גם עכשיו, וזה הפירוש שהחזירו עטרה ליושנה, ודו"ק.

ח

ולפי המבואר שפיר יש לבאר אמאי לא הזכיר משה רבינו הגיבור והנורא בתפילה זו של **ואתחנן**, שלא אמר אלא הגדול, והנה בזמן משה רבינו שהוא היה אב לנביאים, הרי הנהגתו של הקב"ה יתברך שמו הייתה באופן גלוי,

(4) ולפי"ז יש לבאר אמאי לא הבין דברי ר"ע (עי' מנחות כ"ט:), דר"ע היה אחר החורבן, ודו"ק.

פרפראות/המשך

שבכל עבר ועבר נשמע הדברות בלשון אחר, ונראה דבלשון הקודש נאמר, דבמדרגה העליונה שהיו עומדים בני ישראל בזמן לוחות ראשונות, שם שמעו זכור, (וכן כל מה שכתוב בדברות הראשונות), אבל במדרגה התחתונה ששם נמצאו בזמן שקיבלו הלוחות השניות, שם שמעו את הדברות השניות, ששם שומעים שמור וכו', ובכל אופן הדיבור עצמו הוא שנכתב על הלוחות, רק כל דרגה לפי דרגתו, ודו"ק.

ונראה שזה הפירוש במה שכתב הגר"א בפירושו לחבקוק, שיהיה תחיית המתים ללוחות הראשונות, שיחזרו לדרגתם הראשונה, ודו"ק.

***

ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה וכו' וכל בהמתך וכו' למען ינוח וגו', (ה' י"ד).

הנה כתוב כאן בקרא כלפי איסור עשיית מלאכה עם בהמה בשבת, שני דברים, (א) **לא תעשה כל מלאכה וכו'**, (ב) **למען ינוח וגו'**, ודעת התוספות בשבת (נ"א:), ד"ה במה בהמה יוצאה, שזה שני מיני איסורים, **לא תעשה כל מלאכה** הוא איסור מחמר אחר בהמתו בשבת, שזה איסור לאו, **ולמען ינוח** זה איסור עשה, שהבהמה עצמה צריכה לשבות, עיין שם.

ויוצא דרך מחמר איכא לאו, אבל שביתת בהמתו אינו אלא איסור עשה, (ודלא כדעת רש"י (עבודה זרה ט"ו), שאיסור שביתת בהמתו הינה לאו ככל איסורי שבת, ויליף מלא תעשה כל מלאכה וכו' ובהמתך וגו', עיין שם).

והנה עיין בתוספות ר' עקיבא אייגר על המשניות (ריש פרק ה' דשבת), שהסתפק לגבי שביתת בהמה בשבת, מכיון שאין כאן אלא איסור עשה, והוה מצות עשה שהזמן גרמא, האם נשים פטורות ממצוה זו, וכמו כל מצות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות, או לא, זה לשונו, ואני מסתפק אם נשים מצוין על שביתת בהמתן, היכא דליכא משום מחמר (שזה לא תעשה), כיון דהוי רק עשה, יש לומר דהוי מצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות, אף דחייבות בקידוש היום מהיקשא דזכור ושמור, (ואם כן בכל מצות עשה דשבת, יש גם לאו דשמור), יש לומר דדווקא בקידוש דהיינו הזכירה, (דרך שם נאמר שמור), אבל בשאר מצות עשה יש לומר דפטורות, ועיין בהר"ן פרק כל כתבי (מ"ד, מדפי הר"ף, ד"ה וכתב ר"ת ז"ל), שכתב דכל מילי דשבת נשים שווין לאנשים, ועיין בבית יוסף (אורח חיים) סוף סימן רצ"א, וצריך עיון, ע"כ.

ושמור טעמא מאי, (פירוש שנאמר בדיבור אחד), להודיע כי מה שנכתב על לוחות השניות שמעוהו ישראל ביום מתן תורה בסיני, שלא תאמר נשתנו הדברים, ע"כ, (עיין בשו"ת מהר"ם אל שאקאה, סימן ק"ב).

אכן דעת הרמב"ן כאן (וכן הוא בפרשת יתרו, שמות כ' ח'), שמה שכתוב כאן **שמור** משה רבינו בא לפרש מה שכתוב בלוחות, דאין שום הבדל בין לוחות ראשונות ללוחות השניות, שבלוחות לא היה כתוב רק **זכור**, ומה שכתוב בפרשה כאן זה הביאור של משה רבינו על מה שכתוב בלוחות, (וכן יש לומר על כל השינויים שישנם), וזה לשון הרמב"ן, והתחיל לבאר להם **שמור** במקום **זכור**, על דרך הפשט, ועל דעת רבותינו בדיבור אחד נאמר, וביאר להם זה, כי הם כולם יודעים זכור והוא יודיעם כי שמור נאמר עמו, ע"כ.

ובעצם שני דעות אלו הובאו באבן עזרא, עיין שם.

ובביאור דעת הגאונים שהיו שני מיני לוחות, נראה לבאר על פי הא דאיתא בשבת (פ"ח:), אמר ר' יוחנן מאי דכתיב ה' יתן אומר המבשרות צבא רב, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות, תני דבי ר' ישמעאל **וכפטיש יפוצץ סלע**, מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשונות, ע"כ.

ולכאורה צריך ביאור מה הוסיף הגמרא בזה שהביא גם את התנא דבי ר' ישמעאל שכל דיבור ודיבור נחלק לשבעים לשון, בנוסף לדברי ר' יוחנן.

ונראה דבעצם יש לדון איך נכתבו הדברות על הלוחות, ויש לומר שזה מה שאמרו תנא דבי ר' ישמעאל שכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה הוא כפטיש יפוצץ סלע, שהסלע היינו הלוחות, והדיבור שהוא כפטיש פוצץ הלוחות ונכתבו ונחקקו הדברות על הלוחות, וכמו שכתוב **חרת על הלחת**, שהדיבור עצמו נחקק על הלוחות, וזה מה שכתוב **וכתבתי על הלחת הדברים**, שהדברים עצמם כשיצאו מפי הגבורה נכתבו על הלוחות.

אכן אין זה אלא לפירוש רש"י שם, דלפי רבינו תם הסלע פיצץ הפטיש, עיין שם, (ויש לומר דהתוספות סבירא להו כהרמב"ן, ועי').

והנה הא דבאותו דיבור נכתבו שני דברים אחרים, דבלוחות נכתב **זכור**, ובשניות **שמור** (ועוד שינויים), יש לומר שזה מה שאמרו בדיבור אחד נאמר.

וביאור הדבר נראה, כמו שאמר ר' יוחנן שהדיבור נחלק לשבעים לשון, והיינו

אהבה, וצריך ביאור.

אכן נראה שזה מבואר כאן ברש"י, דעיין רש"י ד"ה והיו הדברים, וזה לשונו, ומהו האהבה, והיו הדברים האלה, שמתוך כך אתה מכיר בהקב"ה ומדבק בדרכיו, ע"כ, ומבואר שתורה מביאה לידי אהבת השם.

ולכאורה מקורו מהספרי כאן, וזה לשון הספרי, והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, רבי אומר למה נאמר, לפי שנאמר ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך, איני יודע כיצד אוהבים את המקום, תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, תן הדברים האלה על לבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומדבק בדרכיו, ע"כ³.

ולכאורה יש לומר שדרגת ר' עקיבא באהבת ה' הייתה דרגה זו המבואר בזוהר, שבכל מצב ומצב אחד אוהב הוא את הקב"ה, וכמבואר בסוף ברכות (ס"א:), שבשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, אמרו לו תלמידיו, רבינו, עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד, עיין שם.

והיינו שכל ימיו היה מצטער שיגיע לדרגה זו של אהבת ה', שיהיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, שזה דין קשה, ומכל מקום הוא מראה אהבתו אליו יתברך.

והנה מבואר דאי אפשר להגיע למידת אהבת ה' אלא על ידי לימוד התורה, ומה שיש יותר אהבת ה' מוכרח שיהא יותר לימוד תורה, שהרי על ידי לימוד התורה בא האהבה, כנזכר.

ולפי זה מבואר שפיר מה שהקב"ה הראה למשה רבינו, ששכרו של ר' עקיבא הוא שהיו שוקלים את בשרו במקולין, שהראה לו שר' עקיבא הגיע לדרגה זו של אהבת ה' עד שהיו שוקלים את בשרו במקולין, וזה נורא.

3 ועי' לשון הרמב"ם ב"מ (מ"ע ג'), וע"ע בלשונו פ"ב מהל' יסוה"ת ה"ב, עי"ש.

בפרשה, האם זה פרט רק על שמור את יום השבת לקדשו, או ששמור קאי על כל הפרשה כולה, והיינו שמה שכתוב זכור פירושו שמור, והנפקא מינה בזה הוא, דאם נאמר שמור רק על יום יום השבת לקדשו, אם כן אין זה שייך אלא על קידוש בלבד, אכן אם נקטינן שמה שכתוב זכור פירושו שמור, ועל כל הדיבור נאמר זכור, אם כן נאמר כאן שעל כל דיני שבת יש מצות עשה ומצות לא תעשה, ואם כן אין שום נפקא מינה בהלכות שבת בין אנשים לנשים, ועל שניהם נאמר כל המצוות של שבת.

ונראה דבזה תלוי מה שחולק הר' עקיבא אייר עם הר"ן, דלדעת הר"ן זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו פירוש על כל מה שכתוב כאן בפרשה, ואם כן גם על מצות עשה של שביתת בהמתו יש שמור ונשים חייבות בזה, מה שאין כן לפי דעת ר' עקיבא אייגה, יש לומר דלא נאמר זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו רק על חובת קידוש היום בלבד ואם כן אין כאן לאו על שאר מצות שבת, ונשים יהיו פטורות על שביתת בהמה, ודו"ק.

***

ואהבת את ה' אלקיך וגו', (ו' ה').

איתא במנחות (כ"ט:), אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבונו של עולם מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תלין תלין של הלכות וכו' אמר לפניו רבונו של עולם הראיתני תורתו הראני שכרו, אמר לו חזור לאחורך, חזר לאחוריו, ראה ששוקלין בשרו במקולין, עיין שם.

ולכאורה זה פלא גדול שזה הוא שכר תורתו, וצריך ביאור.

אכן נראה, דהנה נצטוונו במצות אהבת ה', שאנו מחוייבים לאהוב את ה' בכל לבבינו ובכל נפשינו ובכל מאודינו, וכמו שפירש רש"י שיש מצוה לאהוב את ה' בשני היצרים, ואפילו נוטל את נפשו, וכן בכל הממון, וכמו שכתב הרמב"ם בספר המצוות (מצות עשה ג'), והמצוה השלישית היא שצונו לאהבו יתעלה, וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג, וזאת היא האהבה המחוייבת, ע"כ.

וכן כתב בספר החינוך (מצוה ת"ח), שנצטוונו לאהב את המקום ברוך הוא, שנאמר ואהבת את ה' אלקיך, ובדיני המצוה כתב שם, שראוי לו לאדם שישים כל מחשבתו וכל מגמתו אחר אהבת השם, ויעריך בלבו תמיד, כי כל מה שהוא בעולם מעשר בנים וממשלה וכבוד הכל כאין וכאפס ותהו כנגד אהבתו ברוך הוא וכו' עד שלא יהיה רגע אחד ביום ובלילה בהקיצו שלא יהא זוכר אהבת אדוניו בכל לבו, והענין על דרך משל, שיהא נזכר באהבת השם תמיד, כזכרון החושק תכלית החשק בתשוקתו שישגי להביאה אל ביתו וכו' והעובר על זה, וקובע מחשבתו בענינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לשם שמים, רק להתענג בהם לבד, או להשיג כבוד העולם הזה הכוזב, להגדיל שמו לא לכונה להטיב לטובים ולחזק ידי הישרים, בטל עשה זו וענשו גדול, וזאת מן המצוות התמידיות על האדם ומוטלות עליו לעולם, ע"כ.

ועיין בהקדמת הזוהר הקדוש, (י"ב), שמבאר עוד מהו דרגת האהבה הרצויה, וזה לשונו שם, (בתרגום), אמר רבי אלעזר אהבה רבה היינו אהבה שלימה, ששלם בשתי בחינות, ואם אינו כולל שתי הבחינות, אין זה אהבה הראויה בשלימות וכו' אהבה שנקרא שלם כשהוא משתי בחינות, בין כשהקב"ה נוהג עם האדם דין, ובין כשהוא נוהג עימו ברחמים, ואפילו הוא נוטל את נשמתך וכו', ועיין שם בזוהר כמה הפליגו ר' שמעון ור' פינחס (זקיני של ר' אלעזר) בפירוש זה.

אכן מה שצריך ביאור הוא, דתינח כל מצוה עשה, שייך ציווי שיקיימנה, שאין שם אלא עשייה בלבד, אבל קשה איך שייך שיצטווה על דבר שהוא תלוי בהרגשת הלב, ובכלל איך אפשר שיהא מחוייב לאהוב, דאדרבה אם זה בא בכפייה אין זה

ברכת מזל טוב שלוחה בזאת להאי גברא יקירא יגע בתורה ומרביץ תורה לאלפים ורבים נהנים מאורו פה מפיך מרגליות רב חסד ומרבה להטיב איש תבונות
ה"ה הרב הגאון דוד משה בלוי שליט"א
רב ביה"ב קרעסטיר ברמת בי"ש ד
לרגל הולדת בתו למזל טוב
יה"ד שיזכה לגדלה לתורה ולחופה ולמעש"ט
והברכה אחת היא לאביו ראש הישיבה שליט"א וכל משפחתו שיוכו לרוות רוב נחת דקדושה ממנה ומכל יוצ"ח אמן

לע"נ הרב הצדיק
יצחק יהודה בן יבלחט"א הרה"ג נפתלי חיים בלוי
נלב"ע ט"ז אב ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
האשה הצדקנית מרת מאטיל בת הרה"ח ישראל משה בלוי ע"ה
נלב"ע ט"ז מנחם אב הונצה ע"י בני משפחתה